

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף קכח

(בעמוד הקודם)

שלח ליה ר' אבא לרב יוסף בר חמא - האומר לחבירו 'עבדי גנבת', והוא אומר 'לא גנבתי'. 'מה טיבו אצלך'?, 'אתה מכרתו לי, אתה נתת לי במתנה, רצונך השבע וטול'. ונשבע, אינו יכול לחזור בו: האומר לחבירו גנבת את העבד שלי, וחבירו עונה לא גנבתי אותו. והוא שואל את חבירו מה העבד עושה אצלך? וחבירו עונה אתה מכרת לי אותו או שהוא עונה אתה נתת לי אותו במתנה. והוא מוסיף ואומר לתובע - אם אתה רוצה אתה יכול להשבע שלא מכרת או נתת לי אותו במתנה ותיקח אותו. והלה נשבע. הדין הוא שבעל העבד לא יכול לומר לנשבע אני חוזר בי וסתם צחקתי עליך ואינני מסכים לתת לך את העבד. אלא הוא חייב לתת לו אותו.

הטעם לכך, כי בעיקרון בעל העבד לא היה צריך לומר לתובע שישבע ויקח את העבד. כי מספיק שהוא טוען לו שהוא קנה אותו או קיבל אותו ממנו במתנה, בכדי שהתובע לא יוכל להוציא אותו מידי. (הרשב"ם מציין שאפילו שאין 'חזקה' בעבדים משום שהם הולכים מעצמם, כאן מדובר במקרה שהעבד הוא תינוק המוטל בעריסה ע"ש).

ובנוסף, אין כאן חיוב שבועה כלל, כי הכלל הוא שכל הנשבעים נשבעים רק בשביל להיפטר ולא לשלם ואינם נשבעים בשביל לקחת. אמנם מכיון שהוא אמר לתובע שישבע ויקח את העבד, אם כן הוא מודה שהעבד הוא של הנשבע ולא שלו, ולכן עליו להחזיר לו אותו.

קושיא: מאי קא משמע לן? תנינא! אמר לו נאמן עלי אבא, נאמן עלי אביך, נאמנין עלי שלשה רועי בקר. רבי מאיר אומר יכול לחזור בו, וחכמים אומרים אינו יכול לחזור בו: מה החידוש בדברי רבי אבא והרי כבר למדנו זאת כבריייתא במסכת סנהדרין (דף כד, א).

שניים המתווכחים על ממון, ואמר האחד נאמן עלי אבא שלי שיהיה דיין בינינו, ואם הוא יפסוק שאני חייב לשלם לך אני אשלם לך. או שאמר נאמן עלי אבא שלך שידון בינינו. או שאמר נאמנים עלי שלושה רועי בקר שידונו בינינו. בשלושת המקרים הללו הדיינים פסולים מלהיות דיינים, האבות בגלל קרבת משפחה, והרועים בגלל שאינם בקיאים בדינים.

ובכל אופן אם הם דנו אותו ופסקו שהוא חייב לשלם, אך הוא טוען שהם פסולים לדון אותו והוא לא רוצה לשלם את הכסף. נחלקו הדעות האם הוא יכול לחזור בו. והלכה כחכמים שאינו יכול לחזור בו.

הדין הזה דומה לדין שבו אנו עוסקים. בשני המקרים הבעל דין מחייב את עצמו ואינו יכול לחזור בו.

תירוצ: הא קא משמע לן זבאתן לך מחלוקת והלכה כדברי חכמים: במסכת סנהדרין שם נחלקו האמוראים בפירוש דברי הברייתא. לדעת שמואל המחלוקת היא רק בויכוח על מחילת חוב. שהבעל דין אומר לחבירו שאם הדיינים הללו יפסקו לטובת חבירו, הוא ימחול לו על החוב שהוא חייב לו. אבל בויכוח על תשלום כסף, לכולי עלמא הוא יכול לחזור בו לאחר שיחייבו אותו הדיינים לשלם. ולדעת רבי יוחנן המחלוקת היא ב'אתן לך' דהיינו כשהדיינים מחייבים אותו לשלם כסף. שאז לדעת חכמים אינו יכול לחזור בו.

ואם כן רבי אבא בא לחדש שהמחלוקת בברייתא היא ב'אתן לך' (ולא 'במחול לך'), והלכה כחכמים.

*

שלח ליה רבי אבא לרב יוסף בר חמא - הלכה גובין מן העבדים: לווה שמת ולא שילם את חובו, ולא השאיר כסף אלא רק עבדים כנענים. המלווה יכול לגבות את החוב מהעבדים. משום שעבדים הוקשו לקרקעות לדינים שונים (כגון שנקנים בכסף שטר וחזקה כקרקע, ואין בהם אונאה כקרקע, ואין נשבעים עליהם כקרקע). ולכן הם דומים לקרקע גם לענין גביית חוב.

ורב נחמן אמר אין גובין: כי אמנם עבדים הוקשו לקרקעות לגבי הדינים הנ"ל, אבל לא לענין גביית חוב. משום שהסיבה שבעל חוב גובה מקרקעות ולא ממטלטלין, כי הוא סומך רק על הקרקעות שאינם יכולים להאבד, ולא על מטלטלין. ולכן רק

הקרקעות משתעבדות לו לגביית החוב, ולא מטלטלין. וכך גם על עבדים הוא לא סומך לגבות מהם את חובו, בדומה למטלטלין.

*

שלה ליה ר' אבא לרב יוסף בר חמא - הלכה שלישי בשני כשר: שני קרובי משפחה בדרגה של שלישי בשני, כשרים להעיד זה על זה. כלומר אם יש שני אחים ראובן ושמעון, הנכד של ראובן (בנו של חנוך בן ראובן) יכול להעיד על הבן של שמעון (ימואל בן שמעון). (בימינו קוראים להם 'בן דוד שני' ו'בן דוד ראשון'). אבל 'שני בשני' פסולים להעיד, דהיינו שני בני דודים (חנוך וימואל) פסולים להעיד זה על זה.

רבא אמר אף בראשון: הנכד של ראובן (בנו של חנוך בן ראובן) יכול להעיד גם על שמעון בעצמו.

מר בר רב אשי אנשר באבא דאבא: הנכד יכול להעיד גם על סבא שלו (בנו של חנוך בן ראובן יכול להעיד על ראובן).

ולית הלכתא כמר בר רב אשי: כי בני בנים נחשבים כבנים אפילו עד אלף דורות, משום שהבן הוא כמו 'ירך' של אביו.

*

שלה ליה רבי אבא לרב יוסף בר חמא - היה יודע לו בעדות קרקע עד שלא נסתמא ונסתמא פסול: אדם שידע עד היכן מגיעים גבולות השדה של חברו, ולאחר מכן נעשה עיוור. וחבירו רוצה להביא אותו ביחד עם אדם נוסף שיעידו על גבולות השדה שלו, כי מישהו גנב לו חלק מהשטח. העיוור פסול לעדות, כי מאומדן הדעת הוא לא יכול להעיד על גבול של שדה.

ושמואל אמר כשר אפשר דמכין מצרנהא, אבל גלימא לא: שמואל חולק וסובר שהוא כן יכול להעיד על השדה, כי יש לו סימנים שבהם הוא יודע לזהות עד היכן הגבול למרות שהוא עיוור. אבל להעיד על טלית השייכת לחבירו שראה אותה לפני שהיה עיוור, הוא לא יכול להעיד. משום שקשה לזהות את הבגד לפי המידות שלו בלי לראותו, כי להרכבה בגדים יש את אותה מידה, ואין זו ראייה.

ורב ששת אמר אפי' גלימא אפשר דמכין מדת ארכו ומדת רחבו, אבל נסכא לא: רב ששת סובר שיכול להעיד על בגד, אם הוא מצליח לזהות את מידותיו

המדוייקות. אבל על חתיכת כסף אינו יכול להעיד כי קשה לזהות אותה לפי המשקל שלה בלי לראותה.

ורב פפא אמר אפי' נסכא, אפשר דמכוין מדת משקלותיו: גם עליה הוא יכול להעיד אם הוא מצליח לומר את משקלה המדוייק.

קושיא: מיתבי - היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו, פיקח ונתחרש, פיתח ונסתמא, שפוי ונשתטה, פסול: אדם שידע עדות על חבירו ולאחר מכן הוא התחתן עם ביתו ונעשה חתנו, הוא פסול להעיד על חמיו, משום שהוא עכשיו קרוב משפחתו. וכן אדם פיקח השומע באוזניו שראה עדות לחבירו, ולאחר מכן נעשה חרש, פסול לעדות. וכן אדם רואה שנעשה עיוור, וכן אדם שפוי שנעשה שוטה. כולם פסולים עכשיו לעדות.

אבל היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו ומתה בתו. פיקח ונתחרש וחזר ונתפקח. פיתח ונסתמא וחזר ונתפתח. שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה, כשר: אבל אם לאחר שהעד נעשה חתנו, מתה ביתו בלא ילדים, החתן לשעבר כשר לעדות כי הוא 'קרוב שנתרחק'. וכן אם הפיקח שנעשה חירש חזר והתפקח, וכן הרואה שנתעוור חזר לראות. וכן הלאה. כולם כשרים להעיד.

זה הכלל, כל שתחלתו או סופו בפסלות פסול, תחלתו וסופו בכשרות כשר: הכלל הוא - אם העד ראה את העדות כשהוא היה פסול (חרש או עיוור או קרוב), למרות שכשהוא בא להעיד הוא כבר כשר (הוא נעשה פיקח, הוא רואה, הוא כבר לא קרוב), הוא נשאר פסול לעדות. וכן להיפך, אם הוא ראה את העדות בכשרות, אך כשהוא בא להעיד הוא נעשה פסול, הוא פסול. אבל אם כשהוא ראה את העדות הוא היה כשר וכן כשהוא בא להעיד הוא כשר, למרות שבאמצע הוא היה פסול, הוא כשר לעדות. עד כאן הברייתא.

תיובתא דכולהו תיובתא: מהברייתא קשה על שמואל, רב ששת, ורב פפא. כי הברייתא מדגישה 'זה הכלל וכו' ללמד שבכל מקרה פיקח שנעשה עיוור פסול לעדות על קרקע. ואילו הם אמרו שהוא כשר.

*

שלח ר' אבא לרב יוסף בר חמא, האומר על תינוק בין הבנים נאמן: הגמ' תבאר מיד מה הוא אמר.

מאי קאמר? אמר אביי הכי קאמר: כך כוונתו של רבי אבא, האומר על תינוק בין הבנים 'בני זה יירש את כל נכסיו', דבריו קיימים, לפי שהוא סובר כדעת רבי יוחנן בן ברוקה שאמר לקמן (קל.) - האומר 'איש פלוני יירש אותי', אם אותו פלוני ראוי לרשת את נכסיו כגון שהוא אחד מבניו, דבריו קיימים ואותו פלוני יירש את כל נכסיו למרות שיש לו עוד בנים. ורבי יוחנן אמר שדבריו לא קיימים, לפי שהוא סובר כרבנן שאמרו לעיל (קכו:) שאם הוא ריבה לאחד מבניו ומיעט לבן אחר בלשון 'ירושה', אין דבריו קיימים.

קושיא: מתקיף לה רבא: א"כ מדוע רבי אבא ורבי יוחנן בן ברוקה נחלקו האם הוא 'נאמן' או 'לא נאמן', עליהם לחלוק האם בנו יירש או לא יירש.

אלא אמר רבא: כך כוונתו של רבי אבא, האומר על תינוק בין הבנים 'בכור הוא', הרי הוא נאמן, לפי שהוא סובר כדעת רבי יהודה (לעיל קכז:) שהאב נאמן לומר 'בני זה בכור' למרות שאנחנו מוחזקים בכך אחר שהוא הבכור. ורבי יוחנן אמר שהאב אינו נאמן, לפי שהוא סובר כרבנן שאמרו שם שאין האב נאמן לומר כיון שאנחנו מוחזקים בכך אחר שהוא הבכור.

*

שלח ליה ר' אבא לרב יוסף בר חמא: האומר 'תיטול אשתי חלק בירושה כמו אחד מן הבנים', דבריו קיימים והיא נוטלת כאחד מן הבנים.

אמר רבא ובנכסים של עכשיו: היא נוטלת רק בנכסים שהיו לו בשעת אמירה, אבל אם התרבו נכסיו בשעת החלוקה אינה נוטלת בהם, לפי שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

ובבנים הנאין לאחר מכאן: היא לא תחלוק בנכסים לפי מס' הבנים שהיו לו בשעת האמירה, אלא כפי מס' הבנים שיש לו בשעת החלוקה, כלומר שאם לאחר האמירה נולדו לו עוד בנים, היא תתחלק בנכסים כפי מס' הבנים שיש לו כעת בשעת החלוקה והיא תקבל חלק קטן יותר.

*

שלח ליה רבי אבא לרב יוסף בר חמא, המוציא שטר חוב על חבירו: שכתוב בו שהוא הִלָּה לחבירו סכום כסף, והמלווה אומר 'לא קיבלתי את הכסף בחזרה', והלווה אומר 'החזרתי לך חצי מהחוב ואני חייב לך רק חצי מהסכום' (= ונמצא שהלווה הודה במקצת והוא חייב שבועה על השאר), ולאחר שהלווה הודה שחייב

לו חצי מהסכום באו עדים והעידו שהוא החזיר לו את הכל ואינו חייב לו כלום, הדין הוא שעל הלווה להישבע שהחזיר לו חצי מהסכום, והמלווה גובה את החצי שנשאר מנכסים בני חורים ולא מנכסים משועבדים.

ביאור: הלווה חייב שבועה כיון שהוא 'מודה במקצת', והוא חייב לשלם לו חצי מהסכום כיון שהוא הודה שהוא חייב לו חצי, ולמרות שיש כאן עדים שמעידים שהוא החזיר לו את הכל, הכלל הוא שהודאת בעל דין חזקה יותר מעדות של עדים. אמנם המלווה יכול לגבות את החצי רק מנכסים בני חורין ולא מנכסים משועבדים, לפי שאותם לקוחות שקנו קרקעות מהלווה (= והם השתעבדו לחוב שהוא חייב למלווה) יכולים לטעון למלווה 'אנחנו סומכים על העדים שמעידים שהוא החזיר לך את כל החוב, ואתה עשית קנוניה עם הלווה (שהוא יאמר שהחזיר לך רק חצי) כדי שתוכל להוציא מאיתנו את הקרקעות'.

ממשיך רבי אבא ואומר:

ואפי' לר' עקיבא דאמר משיב אבדה הוי: רבי עקיבא אמר במס' בבא מציעא - מלווה שהוציא שטר שכתוב בו שהוא ה'לה לחבירו סכום כסף, והלווה מודה במקצת, ויש ללווה ראייה ממה שכתוב בשטר שהוא חייב פחות ממה שהוא הודה, הרי הוא נחשב כ'משיב אבידה' למלווה, לפי שהוא הודה על סכום כסף שאין למלווה הוכחה שהוא חייב לו, והוא היה יכול לומר שאינו חייב במה שהודה, שהרי השטר מסייע לו, הדין הוא שהוא אינו נחשב ל'מודה במקצת' אלא ל'משיב אבידה' ופטור משבועה. במקרה שלנו מודה ר' עקיבא שהוא כן נחשב ל'מודה במקצת', לפי שדברי ר' עקיבא נאמרו במקרה שאין עדים, אבל במקרה שיש עדים הרי שהלווה אינו יודע מה הם יעידו והוא מפחד שמא הם יעידו שלא החזיר כלום, ולכן כשהוא מודה במקצת אינו נחשב כ'משיב אבידה' והוא חייב שבועה.

קושיא: מתקיף לה מר בר רב אשי: צריך לומר להיפך! שאפילו לדעת רבי שמעון בן אלעזר החולק על ר' עקיבא שם, וסובר שהוא לא נקרא 'משיב אבידה' אלא 'מודה במקצת' וחייב שבועה, זה רק במקרה שאין עדים שמסייעים ללווה, אבל כשיש עדים שמסייעים לו, כמו במקרה שלנו שלאחר שהודה במקצת באו עדים והעידו שהוא החזיר הכל, אפשר לומר שהוא ידע שהם יבואו להעיד והיה יכול לטעון שהחזיר הכל, וא"כ בכך שבכל זאת הוא טוען שהוא חייב חצי הרי גם לדעת רבי שמעון בן אלעזר הוא 'משיב אבידה' ולא 'מודה במקצת', ופטור משבועה.